

Літаратура

1. Васючэнка, П. Вяртанне рамана, або Дзіўнае стварэнне Самасуя / П. Васючэнка // ЛіМ. – 1988. – 29 красавіка. – С. 5.
2. Грахоўскі, С. Праўдзівыя дакументы жыцця / С. Грахоўскі // Польша. – 1988. – № 1. – С. 127–133.
3. Крапіва, К. «Узвышша» на новым шляху / К. Крапіва // Узвышша. – 1931. – № 1. – С. 123–124.
4. Мішчанчук, М. Літаратура XX стагоддзя: спроба пераасэнсавання: вуч.-мет. дапамож. – Мінск: Ратапрынт БДПУ імя М. Танка, 1996. – 219 с.
5. Шашалевіч, А. Другу трудзяцца Іосифу Виссарионовичу Сталину / А. Шашалевіч // БДАМЛМ. – Фонд 201. – Воп. 4. – Адз. зах. 307. – 19 арк.

Пятачкоў Ю.С. (Мінск)

Эстэтычны круггляд паэтычнай асобы Максіма Танка

Маштаб асобы паэта заўсёды правяраецца арыгінальнасцю мыслення і спецыфікацыяй разгортвання філасофскай, эстэтычнай, этычнай і патрыятычнай думкі. Максім Танк – адзін з тых значных паэтаў нашага нацыянальнага небасхілу, якому пашчасціла адкрыць уласны непаўторны сусвет, дзверы ў які перш-найперш праводзяць нас у своеасаблівую творчую майстэрню, дзе праз мастацкае паэтычнае слова ствараецца непаўторная і прывабная паэтычна-эстэтычная сістэма («Трактат аб паэзіі», 1962; «Парады», 1939; «Я майстэрню скульптара люблю...», 1943). Знаёмству з ёю і прысвячаецца наша работа.

Паэтычная творчасць нацыянальнага песняра заўсёды зыхаціць шматлікімі водбліскамі як тыпова беларускіх, так і сусветных эстэтычных кірункаў (што, як кажа вядомы лірычны герой паэта, «немагчымае робіцца магчымым» [3, с. 237]). Запатрабаваны для гэтага пытанні самыя шматлікія, і не апошнія сярод іх эстэтычныя: прыгажосць айчыннай зямлі, паэтычных, архітэктурных, жывапісных, філасофскіх, міфалагічных твораў свету, якія складаюць усё тое лепшае, магутае, найкаштоўнае і самабытнае, без чаго не можа жыць прагна да ўсяго жывога і акаляючага нас трапяткая чалавечая душа.

Мастацкая тэматыка ў беларускай паэзіі, прозе і драматургіі, як вядома, не новая. Г. Сянкевіч, Я. Купала, Я. Колас, М. Багдановіч, З. Бядуля, П. Броўка, А. Куляшоў, Я. Янішчыц... І не апошняе месца ёй нададзена ў паэтычным свеце Максіма Танка, паэта і грамадзяніна,

творцы і мастака, рэвалюцыянера-барацьбіта і сумленнага чалавека. Дастаткова ўгадаць «Казку пра Музыку» (1938), «Люцыяна Таполю» (1946), «Журавінавы цвет» (1937). Ён вельмі часта спачатку змагар і вызваліцель сваёй зямлі, сваёй мовы, свайго народа ад іншаземнага ўплыву, а потым паэт, хаця і тое, і другое разам стварыла непаўторную і адзіную ў сваім родзе *самацветную паэзію красы, бліскавіцы і барацьбы* (нагадаем «паэзію красы і гармоніі» М. Багдановіча, таксама паэта-адрэджэнца і віртуоза верлібра). Да ўсяго, што бачыў, пра што пісаў, пра што казаў, паэт Нарачанскага краю заўсёды адносіўся больш аб'ектыўна, даючы такім чынам чытачу самому сфарміраваць сваю пазіцыю, свой погляд на апісваемыя цуды вакол нас.

Каб прачытаць гэтую філасофска-паэтычную, з аднаго боку, і эстэтычную, з другога – паэзію, трэба падкрэсліць панарамны, шырокі паэтычны погляд творцы, калі ўсё ўзнятае і нагаданае нам, здаецца, знаёма, але неабходныя свайго роду каментарыі, шляхаводы, каб не збіцца з пазначанай сцежкі-дарожкі. У вершы 1987 года «Гравюры Скарыны» (кніга «Збор калосся», 1989) выказана менавіта гэтая сіла сапраўднага мастацтва, якая і цяпер кранае, захапляе і выратаўвае хворых – і душой, і целам. Ідэя «мастацтва як лекаў» блізкая паэту Танку, аднак яна эвалюцыянавала і захавала непаўторны арыгінальны погляд мастака на жыццё як тое ж самае мастацтва, без якога нельга пражыць. «Гравюры Скарыны! / Ён выказаў іх / На спаконвечным / Дрэве гісторыі / Свайго народа... / ...І сёння / Нейкая чароўная / Жыве ў іх сіла, / Якая сляпым / Вяртае зрок, / Глухім – іх слых, / Няпомнячым – іх памяць, / А без'языкім – мову» [3, с. 803–804].

Свет паэта аб'яднаў усё створанае чалавекам, незалежна ад краіны з яе гісторыяй, светапогляду і подыху часу, у адным фокусе з тым, каб адлюстравалі непаўторнасць гэтага дзіва, яго неўміручую сакавітасць, любоў да чалавека і вялікую моц, закладзеную ў ім. Трэба толькі шукаць, каб знайсці (нават і ў глыбіні, бо сапраўдны пошук заўсёды вядзе ў глыбіню), чытаць, каб убачыць, назіраць, каб ведаць. У віхурах свайго часу Яўген Скурко-чалавек знаходзіўся заўсёды не таму, што хацелася быць усюды, а таму, што трэба, ды і проста *ёсць такая прафесія*, як потым сам ён скажа, «...пісьменнік. / Гэта значыць: / Спецыяльнасць мая – спецыяльнасць сапёра. / Які ўсё жыццё размініравае шляхі / Да любові, / Дружбы, / Міру». Вось і ўсё, лепш не адзначыш, чым ён. Бо ведаў, што казаў, і як трэба казаць. Безумоўна,

ён перш за ўсё для нас паэт-філосаф. У кожным радку яго, прысвечаным ці то страце падчас вайны («Рэквіём»), ці то геніям нашай мінуўшчыны (Ф.Скарыну, А. Міцкевічу, П. Багрыму, Я. Драздовічу, Я. Купалу, Я. Коласу, В. Таўлаю, М. Багдановічу, М. Гастэлу і інш.), ці то прыгажосці роднай прыроды («Абапал лес. Вышэй зялёны мох...»), «Ляжаць пакошаныя травы») і Радзімы («Пяюць і пяюць акрутні...»), «О родная зямля!...»), ці то працэсу гартання календара («Стары каляндар», «Каляндар рэвалюцыі», «Гартаючы каляндар»), ці то візіту да акуліста («У акуліста»), ці то працэсу разглядвання дываноў («Я гляджу на дываны», «Туркменскі дыван»), ці то з'яўленню каметы Галея («Камета Галея») заўсёды выходзіць на першы план чалавек і гуманіст, са сваёй пазіцыяй, філосаф і патрыёт адначасова, які ведае, што даражэй за Радзіму, за Мову, за Маці, за Хлеб, за Мастацтва няма нічога на свеце. «...Я – чалавек, які толькі ўмее / З грудкі зямлі здабываць хлеб, / З сэрца свайго – песні» [3, с. 147] і «Быць чалавекам я рад». Жыццё без гэтага – нічога не значыць. Вось чаму апошні з песняроў XX ст. нагадваў нам словы бабулі Агаты пра тое, што «...куды я, старая, паеду / Ад свайго качарэжніка з лавай, / Ад прывычнай вадзіцы і стравы, / Ад сваіх пылянят і дварышча, / Ад жытнёвага шуму-ігрышча, / Ад пагоста, дзе родных няма, / Дзе сабе месца аблюбавала...» [3, с. 744]. Да болю знаёмых словы, але, уяўляецца нам, за імі хаваецца больш, чым здаецца. Як, напрыклад, і ў тых жа бабуль Валянціна Рапуціна з яго бессмяротнага «Развітання з Мацёрай». Гэта чысціня любові да свайго, роднага, бацькоўскага, матчынага, асабліва прываблівае і натхняе паэта, аднак не толькі – і насцярожвае. Што зусім зразумела.

Літаратуразнаўца У.В. Гніламёдаў у кнізе «Сучасная беларуская паэзія...» адзначаў наконт гэтага пытання наступнае: «...Яго светаўспрыманне грунтуецца на трывалай еднасці з жыццём, абумоўлівае яго эстэтыку – эстэтыку здаровага і іменна танкаўскага рэалізму. Ён глыбока ўлюбёны ў навакольнае жыццё, якое для яго прывабней за ўсё іншае. Тут усё проста: зямля, плуг, хлеб, праца, песня... У яго паэзіі духоўнае і матэрыяльнае раўнацэнны, утылітарнае ўзнімаецца да рангу высокай духоўнасці» [1, с. 127]. Так, неадначасова вялікага спевака моцы і таленавітасці чалавека прываблівае трывіяльнае і звычайнае, бо ўсё гэта даступна сучаснікам, можна прыйсці і паглядзець. Усё ж такі імклівыя хвалі часу даносяць да нас гэта звычайнае ў незвычайным, робячы яго вялікай энігмай і па сённяшні дзень. Вось паэт накіроўвае

нас разгледзець адну з карынфскіх ваз з выразным яшчэ малюнкам і канстатуе: «Карынская ваза. / Малюнак выразны яшчэ. / Прыўзняўшы хітон свой, / Красуня абутак купляе. / Ад ног яе стройных / Шавец не адводзіць вачэй, / І хоць прамінулі вякі – Ўсё сандалі да іх прымярае» [3, с. 902] («Карынская ваза», 1993). Мастацтва само па сабе шматграннае і здольнае на ўсемагчымыя цуды і недарэчнасці. Калі часта звяртаешся да яго, вучышыся лепш разумець чалавека і тое, на што ён на самой справе здольны.

Але Танк зноў і зноў дэманструе ўсё новыя і новыя ўменні здзіўляцца, асабліва цуду рук чалавечых. Той, каму не ўсё роўна праблема шчасця чалавечага, ведае, што добрая доля яе ў незвычайных архітэктурных канструкцыях, якія і захопляюць, і здзіўляюць, і стымулююць да творчасці, і натхняюць на новае і гарманічнае. Тым больш яны заўсёды ваколі нас. А гэта вялікая схаваная моц неўміручага мастацтва каталонскага архітэктара Антоні Гаудзі, напрыклад, кранала і кранае сэрцы і душы не аднаго пакалення людзей, што знайшоў словы скажамілі цуды, Наяве бачаныя або ў сне, / Як Базіліка Барселонская Гаудзі, / Што затапіла сонечныя вежы. / Ў астральным духа і нябёс бязмежжы, / Яна прымусіла ўпасці на калені / У сэрца азарыўшым захопленні» [3, с. 899] («Базіліка А. Гаудзі», 1993). На самой справе, вялікае мастацтва прымушае нас звярнуцца да Бога, бо гэта заўсёды размова з ім праз вялікія шэдэўры (якім, безумоўна, з'яўляецца сабор Саграда Фамілія; думаецца, пра яго ідзе размова ў вершы пра Калонію Гуэля – свайго роду прататып самага вядомага здабытку каталонца). Таксама як захапіць, мастацтва можа і ўразіць, і крануць, і аздачыць. Бачыцца нам, праз асацыяцыю з вядомым Эрэхтыёнам у афінскім Акропалі майстар красамоўнай думкі прымушае нас звярнуцца да вялікай кнігі Мастацтва – ад Старажытнай Грэцыі (Ніка Самафракійская, Венера Мілоская, Форум раманум) да барока. «Які непрадбачлівы дойд / Мог карыятадам даверыць / Трымаць вялізарны франтон?! / Таму гэты пышны / Барочны палац / Па другой старане вуліцы / Абыходжу заўсёды» [3, с. 852] («Карыятады» (1989)). І гэта толькі ў паэтычнай мініяцюры, здавалася б, з мінімумам выяўленчых сродкаў. А яны і непатрэбныя – ігра вобразаў, імагінацыя і ілюмінацыя давяршаюць сваю справу. Такім чынам, незвычайнасць эстэтычнага густу Танка-паэта відэавочная. Найпрыгажэйшыя мясціны свету з'яўляюцца для яго такімі не

толькі таму, што яны прывабныя сваёй архітэктурай, жывапісам, скульптурамі, як часта мы адзначаем у творчасці некаторых паэтаў, але і тым, што за імі стаіць пэўная постаць генія, без якога гэтая прыгажосць была б немагчымая. Важна падкрэсліць гэты момант і засяродзіць на гэтым асабліваю ўвагу, бо, як спявак нарачанскай прыгажосці скажа ў вершы «У Фларэнцыі»: «Дзівак, які дзівак! / Пасля дарог цікавых / Ты захацеў яшчэ / Фларэнцыю наведаць, / Прайсці паўз Стары Мост, / Што, як каханых рукі / Ці аркаю санет / Два полымі злучае, / Пакінуць сэрца тут / На плошчы Сеньёры, / Хвіліну пастаяць / Прад несмяротным Дантэ. / Бо кожны камень тут / Яго радком палае... / Тут мала захапляцца! / Жывым тут грэх маўчаць. / І страх азвацца вершам» [3, с. 427] («У Фларэнцыі»). Цікава, вядомае выказанне пра тое, што ўсякі адукаваны чалавек павінен з'ездзіць у Італію і прайсціся па ёй, у нашага паэтычнага майстра трансфарміруецца ў тое, што трэба з'ездзіць у Італію, каб наглытацца паветра, якім дыхаў вялікі гетэі («Перад развітаннем», «Санет»). Прынамсі, вельмі каштоўная заўвага. Прычым у кантэксце сакавітай думкі К.-Д. Фрыдрыха, карыфея рамантычнага жывапісу XIX ст.: «Мастак павінен маляваць не толькі тое, што бачыць перад сабой, але тое, што бачыць у сабе, а калі нічога не бачыць у сабе, павінен пакінуць маляваць тое, што бачыць перад сабой» [2, с. 28].

Літаратура

1. Гніпамёдаў, У.В. Сучасная беларуская паэзія: творчая індывідуальнасць і літаратурны працэс / У.В. Гніпамёдаў. – Мінск, 1983.
2. Мікуліч, М.У. Паэзія рэчаіснасці: у свеце Максіма Танка / М. Мікуліч. – Мінск: Маст. літ., 2001. – 126 с.
3. Танк, М. Збор твораў / М. Танк; прадм. М. Мікуліча. – Мінск, 2010. – 1008 с.

Рябова Т.Н. (Мінск)

Адъективы температурной направленности в русском и белорусском языках

Прилагательные, передающие температурные состояния, указывают не столько на количественный, сколько на качественно-количественный признак, соотносимый с нормой, установленной в языковой картине мира [1, с. 260]. Как правило, нормой считается температура человеческого тела, выше этого показателя располагаются номинации

с более высоким температурным признаком, ниже – с более низким признаком. Вторичные ЛСВ в этой тематической группе (11 единиц русского и 10 белорусского языков, 3,8 %) характеризуются антропоморфической направленностью, и температурный режим, преломляясь через призму сознания человека, становится характеризующим признаком самого человека, его характера, действий и поступков. Вследствие этого прилагательные со значением низкой температуры, как правило, выражают отрицательные коннотации, а слова со значением высокой температуры указывают на положительные эмоции. В зависимости от степени и интенсивности выражаемых чувств и эмоций метафорические ЛСВ можно градуировать в следующей последовательности: а) *горячий* (бел. *гарачы*) ‘пылкий, страстный, отличающийся глубиной чувств’ (*горячая любовь, горячий поцелуй, горячее желание*; бел. *гарачае жаданне, гарачыя вочы, гарачае сэрца*); б) *жаркий* ‘пылкий, страстный’ (*жаркий поцелуй, жаркое сердце, жаркая любовь*); в) в соответствующем белорусском прилагательном *жаркі* указываются только температурные и цветовые характеристики; в) *теплый* (бел. *цёплы*) ‘ласковый, приветливый, выражающий душевную теплоту, проникнутый добром, любовным чувством по отношению к кому-либо’ (*теплая встреча, теплое воспоминание, теплый взгляд*; бел. *цёплая ўсмешка, цёплае сяброўства, цёплае слова*); г) *прохладный, холодноватый* (бел. *халаднаваты*) ‘равнодушный, холодно-безразличный’ (*прохладные зрители, холодноватые отношения*; бел. *халаднаватая цікавасць, халаднаватыя адносіны*); д) *холодный* (бел. *халодны*) ‘лишенный пылкости, страстности, бесчувственный, равнодушный’ (*холодный темперамент, холодное сердце*; бел. *халодныя пачуцці, халоднае сэрца*), ‘строгий, суровый, недоброжелательный, лишенный душевной теплоты’ (*холодный прием, холодный ответ*; бел. *халодны позірк, халодныя адносіны*), ‘хладнокровный, основанный на доводах рассудка’ (*холодное решение, холодный ум*; бел. *халодная разважлівасць, халодная мудрасць*); е) *ледяной* (бел. *ледзяны*) ‘крайне сдержанный, презрительно-холодный, безразличный’ (*ледяной тон, ледяной прием*; бел. *ледзяны позірк, ледзяны выраз твару*).

Между первой и второй позициями должны были размещаться производные ЛСВ «огненной стихии», отмечаемые в прилагательных *огненный, огневой, пламенный* (бел. *вогненны, агнявы, агністы, палымяны*): ‘сверкающий, пламенный, исполненный огня (о глазах, взоре